

ΝΕΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΧΡΟΝΟΣ 1 — ΤΕΥΧΟΣ 7 — ΑΘΗΝΑ 20 Απριλίου 1947 — Γραφεία Θεμιστοκλέους 11 — Τιμή φύλλου Δραχ. 500.—
ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ Γ. Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗΣ — ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΣΑΚΙΡΗΣ

Σ' ΕΝΑΝ ΕΦΗΒΟ

Σε συνεφιά, σε καταχνιά, σ' άγριου χειμώνα μπόρα
ένα αητοπούλι νιόλουβο τεντώνει τα φτερά του
για μια ψηλή βουνοκορφή, λημέρι της γενιάς του.
Τ' ανεμοβρόχια το βαρούν, το καιν αστροπελέκια
το μαγνητίζουν οι γκρεμοί, το ζώνουνε τα νέφη
και πικροταλαντεύεται σ' αβύσσους και σ' αιθέρα.
Δεν τρέω για το δρόμο σου νιοφτέρουγο' αητοπούλι,
τι στην εφτάψηλη κορφή, αντίκρα σου, σαν ήλιος
αστροπολάμπουν διάπλατες, αητού χρυσές φτερούγες
που καρτερούν να κλείσουνε στ' ακριβογιού την όψη.
Το φώς τους είν' ο δρόμος σου κι η λαμπή τους μαγνήτης.
Μ' αν στο σκληρό σου πέταγμα, σε πράσινη ραχούλα
να ακροπατήσεις βουληθείς καινούργια ορμή να πάρεις
έλα κοντά μου ακούμπησε σαν σε καρδιά μητέρας.

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΞΕΚΙΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΧΙΟ

Ανήμπορος κινάω, λάου λάου
κι αναρουφώ την αύρα του πελάου
που ως του κυμάτου την κορφήν αφρώνει
τον αδρύ πόνο μου γλυκαλαφρώνει.
Να σ' αντικρύσω, καρτερώ την ώρα,
ως το φτενό το χώμα την οπώρα,
ως το πουλί τη φυλλωσιά το δείλι,
ως το μπουμπούκι ζεστασιά του Απρίλη.
Σαν το μαστίχι σου αναλιγώνω,
καθώς, σιγά σιγά, κοντοζυγώνω.
Ο ήλιος σε πλουμίζει με πορφύρα
κ' εσύ γι' αντίμεψη σκορπάς του μύρα'
κι ω θάμα! από την άχνα σάρκα παίρνεις,
ροδίζουν οι καμπύλες σου κι ως γέρνεις,
το χλιό νερό στά πόδια σου κυλάει
κι ανατριχιάζοντας αφρολογάει.

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Στη θηλυκιά του χρόνου τούτην ώρα
που κάθε φύτρο χτά ζωή και φόρα,
καθώς μέσα στο ογρόζεστο καμίνι
γεννιέται και γεννοβολά και σβήνει,
μέσα μου τ' αύριο με το χτες παλεύει
και κάθε θύμησή μου αργοσαλεύει.
Και λέω: Ας ένιωθα και πάλι. θέ μου,
της μάννας μου το χέρι απάνωθέ μου,
στης Ελεούσας Παναγιάς τη στάση
από της χάρης της το κονοστάσι.
Τα κρινοδάχτυλά της, τ' αγιασμένα,
να νιώσω στα μακλιά μου τ' ασπρισμένα
και να θωρούσα, μέσο τω ματιώ της,
πώς με καμάρωνε το στερνό γιό της.

ΧΡ. ΓΑΝΙΑΡΗΣ

ΜΗΝΥΜΑ

Βλέπουμε μπροστά μας τον πλατύ κόσμο
και δακρύζουμε γιατί ως τώρα
δεν κινηθήκαμε να τον βοηθήσουμε.
Τα μάτια μας καινε απ' τη λαχτάρα
κι είμαστε έτοιμοι να ριχτούμε στη δουλειά.
Θ' ανασκουμπωθούμε και σε λίγο
θα βαφτεί η επιδερμίδα μας με το χρώμα του κόπου.
Θα τραγουδήσουμε τότε όταν οι ροζοί
πληθύνουν στα χέρια μας και τα πόδια μας
πάρουν την όψη του αγρού.
Είμαστε δυνατοί και μη φοβάσαι, Ουρανε,
αφού εμείς βρισκόμαστε δω κάτω.
Το ξεκίνημά μας θάνατι το τέλος της αδυναμίας.
Χωρίς φλάμπουρα και σημαίες θα τραβήξουμε μπροστά.
Σε βλέπουμε, αγρέ, να διψάς τη δουλειά μας.
Νοιώθεις πως ξέρουμε την ουσία των καρπών
και μας προτιμάς γιατί είμαστε τίμιοι
κι η ψυχή μας λευκή σαν απάτητο χιόνι των Ιμαλαΐων.
Κλείνουμε μέσα μας την απεραντοσύνη των στεππών,
γεμάτοι αμόλευτον αγέρα.
Μιλάμε τη γλώσσα των ζώων
που δεμένα στα μάγγανα
δουλεύουν—δουλεύουν.
Δεν παστάρδεψε την καρδιά μας
ο θορυβος των μηχανών,
γιατί προτιμάμε να φοράμε την ψάθα
του αγρότη απ' το λεπτό καπέλλο του κοσμοπολίτη.
Το κορμί μας δεν αντέχει στη γοητεία
της κομψής φορεσιάς, επειδή το δροσίζει
το ιδρωμένο πουκάμισο του δουλευτή.
Θα ξεκινήσουμε τώρα για τη νέα μας ΖΩΗ.
Οι λαοί θαρθούν μαζί μας μια και
δεν τους τάζουμε τίποτε.
Με το σπόρο στις φούχτες μας, μπρός
το σκαμένο χώμα θα γιομίσουμε
τα πεινασμένα στόματα των ανθρώπων.
Κανείς δε θα μας αποδίσει.
Η κακία κι ο υπολογισμός θα θαφτούν
μέσα στη γονιμότητα.
Θα δουλέψουμε κι ο αγέρας θα μας δροσίζει
μαζί με τον κάμπο.
Χαρούμενοι για την κούρασή μας
θα γυρίσουμε στην καλύβα μας
όπου θα μας περιμένει η γαλήνη
να μας φιλήσει στο μέτωπο.
Το άρωμα του ρετινιού θα γλυκαίνει
το φως των άστρων και πολλές
φάτνες θα φωτίζονται.
Οι παγκόσμιοι πομποί θα μεταδίνουν
τις χαρούμενες ειδήσεις.
Ο αγέρας θα γιομίσει αισιοδοξία
και το μορς θα τραγουδάει
το καινούργιο τραγούδι
Και μεις θα κρυφογελάμε ξαπλωμένοι
στη χλόη με το στήθος γυμνό και καλόκαρδοι.

Β. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΤΗΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ: ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ-ΠΑΠΑΔΑΚΗ — ΧΡ. ΓΑΝΙΑΡΗΣ — Β. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΤΗΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ — ΓΕΡ. ΓΡΗΓΟΡΗΣ — ΤΙΛΛΑ ΜΠΑΛΗ — Ν. ΣΦΥΡΟΕΡΑΣ — Γ. Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗΣ
ΧΡ. Ν. ΚΟΥΛΟΥΡΗΣ — ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΣΑΚΙΡΗΣ — Κ. Μ.

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ανάγγειλαν το θάνατο του καθηγητή Αποστολάκη. Και ορισμένες απ' αυτές θρηνούν την απώλεια του για λογαριασμό των γραμμάτων μας. Υπάρχει ένα ρητό που λέει για τη δικαίωση κάθε πεθαμένου, με την αυτόματη μετάτασή του στην περιοχή του ανεύθυνου. Ανθρώπινο έθιμο επιβάλλει πραγματικά στους ζωντανούς να σπαταίνουν μπροστά σ' ένα νεκρό για τα τυχόν σφάλματά του. Μα όταν ένας άνθρωπος έπαιξε ρόλο στη δημόσια ζωή της χώρας, στον πνευματικό κίβλας του, όταν υπάρχει ενδεχόμενο να συνεχιστεί αυτή η επίδρασή του και πέρα από τον τάφο, τότε η σωπή αντί να δείχνει σεβασμό καταντάει παράλειψη χρέους και ίσως ηθική ανανδρία. Απ' αυτή την άποψη δε μπορούμε παρά να νεκρολογήσουμε το μακαριότη όπως το αξίζει.

Τι ήταν αληθινά ο Αποστολάκης; Πως ξεκίνησε και τι αντιπροσωπεύει; Επαρχιώτης φοιτητής, είχε έρθει στην Αθήνα για να σπουδάσει φιλολογία όπως τόσοι άλλοι. Το τυχερό του ήταν που συγγένευε με τον πανίχυρο καθηγητή Νικόλαο Πολίτη και βρήκε σαν πρώτος ανεψιός του αμέριστη την υποστήριξή του. Με το μέσο εκείνου θα σταλθκε χωρίς άλλο στην Ευρώπη για ευρύτερες σπουδές και γυρίζοντας από κεί τοποθετήθηκε στο Λαογραφικό Αρχείο. Τα ξέρουμε αυτά, γιατί γίνονται και σήμερα. Ο Αποστολάκης έκαμε ένα διάστημα και σε ιδιωτική σχολή, αλλά του καλού κόσμου, από κείνες που καλοπληρώνουν. Αυτά άλλωστε αποτελούσαν μεταβατικό στάδιο κι αίθουσαν αναμονής για την πανεπιστημιακή έδρα. Ο Αποστολάκης διορίστηκε απ' τους πρώτους στο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, εγκαθιστώντας μάλιστα την έδρα της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Αυτό το πέτυχε με τους τίτλους των σπουδών του και με το βιβλίο του «Η ποίηση στη ζωή μας». Ήταν, βλέπετε, κι αυτός δημοτικιστής και φαινόταν πως φυσούσε κάποιο προοδευτικό ρεύμα στο νεότευκτο εκείνο πανδιδακτήριο. Κράτησε την έδρα για καιρό, εξόν από κάτι διακοπές στα τελευταία, διδάσκοντας στη φοιτητική νεολαία την εθνική μας (κάποτε και ξένη) λογοτεχνία, μην ξεχνώντας να τυπώνει και κανένα βιβλίο, σχετικό με τον κλάδο του πάντα.

Ο διορισμός ενός επίσημου δασκάλου της λογοτεχνίας θα ήταν αληθινά μια πράξη ευλογίας για τον τόπο μας, όπου το μάθημα αυτό βρισκόταν και βρίσκεται ακόμα σε μόνιμη κατάσταση παραγκωνισμού. Αλλά ο Αποστολάκης δεν ήταν ο κατάλληλος άνθρωπος για μια τέτοια δουλειά. Κι εκείνοι που τον έβαλαν το ξέραν βέβαια αυτό. Μα τους χρειαζόταν ένας τύπος ακίνδυνου φραστικού επαναστάτη και τον βρήκανε στο πρόσωπο του. Το Βάρναλη, που είχε ανάλογα προσόντα (σπουδασμένος στην Ευρώπη κλπ.), ποτέ δε θάκαναν το αστέιο να τον διορίσουν στο Πανεπιστήμιο. Δεν ήταν σοβαρός, επιβλητικός, ήγουν δεν έκανε τα θελήματα τους. Απε-

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ ΚΡΙΤΙΚΟΣ

Άρθρο του ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ναντίας ο άλλος, αρματωμένος με μια θεωρητική πανοπλία γερμανικής κατασκευής, απροσπέλαστος στο ύψος της φανταστικής του σοφίας, ακατάδεχτος για τα τρεχούμενα, τα καθημερινά, απρόσιτος διήθεν στοχαστής, ήρωας της μοναξιάς, συγκέντρωνε ιδιοτητες όχι ασυμβίβαστες για έναν πανεπιστημιακό καθηγητή, που ήθελε μάλιστα να κάνει ύφος, ν' αφήσει εποχή. Έπειξε το μέρος του καλά, γιατί δημιούργησε στα μυαλά πολλών την εντύπωση του εικονοκλάστη, του αμείλιχου δικαιοκρίτη. Δεν ήταν μικρό πράμα, έβριζε τον Παλαμά. Ζητούσε απ' την Ελλάδα να βγάλει ένα Γκαίτε. Και δεν παραδέχονταν κανέναν απ' τους νεοέλληνες λογοτέχνες, ούτε Παπαδιαμάντη ούτε τίποτα. Μονάχα ο Σολωμός έβρισκε χάρη σ' αυτόν το χολερικό καθηγητή. Τον είχε για ιδωλό του και τον σκέπαζε με λιβάνι, με τους καπνούς ενός υπερβατικού, αν όχι προσποιημένου θαυμασμού.

Ο Αποστολάκης προσωποποιούσε το πνεύμα της άρνησης. Ήταν η αντίδραση ενσάρκωμένη. Πολεμούσε φαντάσματα, σκιαμαχούσε. Ή παρίστανε τον ανήμερο για να τον τρέμουν οι άπλοϊ. Ποτισμένος απ' τις θεωρίες του Νίτσε και του Καρλάιλ χτυπούσε με λύσσα—πλάγια κιάλας για να μη φαίνεται πώς τους δίνει σημασία—τις λαϊκές ιδέες, τη δημοκρατική νοοτροπία, τα πνευματικά δημιουργήματα των ελεύθερων ανθρώπων. Δεν καταδεχόταν να ασχοληθεί με τίποτε ελληνικό. Δεν ικανοποιούσαν τάχα τις υψηλές του απαιτήσεις. Φορέας μιάς αντιλαϊκής νοοτροπίας, στάθηκε, μπορούμε να πούμε (τώρα που τους γνωρίσαμε καλά, ένας απ' τους προδρόμους, τους κήρυκες του φασισμού. Όσο κι αν ήταν σχοινοτενής, ανούσιος, κουραστικός στο γράψιμο του, όσο κι αν η διδασκαλία του σκορπούσε μια κρύα πνοή, δε μπορούμε να πούμε πως πέρασε χωρίς να επηρεάσει, έστω και λίγους. Επιβαλλόταν με το κύρος του σαν ανώτατος λειτουργός, με την απάνθρωπη υπεροψία που κρατούσε απέναντι των άλλων. Και ξεγελούσε με την αυστηρότητα που έδειχνε στο πνεύμα της συνλλαγής, της ρωμαϊκής κατασοσύνης και του τυχοδιωκτισμού. Αυτά είναι εθνικά ελαττώματα που έπρεπε πραγματικά να χτυπηθούν, αλλ' από τίμιους ανθρώπους και με ξεκαθαρισμένα κριτήρια. Ο Αποστολάκης δεν είχε το δικαίωμα να το κάμει, γιατί κοντά στη σταυροφορία του κατά του κακού και του όχλου (που ήταν άλλωστε υποκριτική έβρισκε την ευκαιρία να σταλάζει, σε άπλαστες προπάντων ψυχές, το φαρμάκι του για τους πόθους και τις νίκες του λαού, που τον έλεγε όχλο.

Αυτός ο μισθοδοτούμενος Ζαχατούστρας, ο ψευτοπροφήτης της Θεσσαλονίκης, ο πρωθιερέας της Μετα-

φυσικής, έβλαψε περισσότερο απ' όσο θα φαντάζονταν κανείς. Όλη του η διδασκαλία, προφορική και τυπωμένη, ήταν κακοποιά και αποτελούσε βρισιά για τον ελληνισμό. Παραγνώριζε και συκοφαντούσε. Αντί να προπαγανδίζει στους νέους την αγάπη για τη λογοτεχνία, τους δίδασκε να περιφρονούν κάθε άξιο έργο μας. Τους καλλιεργούσε την αυθάδεια, την «αφ' υψηλού» κριτική. Ο εκλεχτισμός του ήταν προσωπίδα για να κρύβει τη στειρότητα και τη ζηλοφθονία του. Δεν είναι τυχαίο το ότι τον είχαν για φλάμπουρο τους τα «Ελληνικά Γράμματα» του Μπαστιά ούτε πως ήτ ν πρώτα ξαδέρφια με το Φώτο Πολίτη. Σημαιοφόροι κι οι δυο της αντίδρασης, πολέμησαν όσο μπορούσαν τις νέες ιδέες. Βέβαια σ' έναν τόπο, σε μια εποχή που ανάδωσαν—φαρμακερό τους ξεθύμασμα—το Μεταξά, ήταν επόμενο να βγει κι ένας Αποστολάκης, σατράπης των γραμμάτων. Αλλά χρέος δικό μας είναι να ξεσκεπάσουμε μ' έγκυρο τρόπο, μ' ατράνταχτα επιχειρήματα τον πνευματικό σκοταδισμό του, όπως εκδηλώνεται προπάντων στα τυπωμένα του βιβλία. Τέτιες ιδέες, τέτια ήθη θέλουν ξετίναγμα, θέλουν ξερίζωμα χωρίς διαταγή, χωρίς αίσθηματολογίες, γιατί δεν είναι υπόθεση ενός ατόμου, αλλ' ακέριου λαού και του μέλλοντος του. Είμαι βέβαιος πως αυτό το άχαρο έργο θα το κάμουν εύκολα οι νεώτεροι μας, μόλις οι συνθήκες επιτρέψουν ν' αρχίσει κι εδώ το σάρωμα των φασιστικών υπολειμμάτων. Δεν είναι μόνος ο Αποστολάκης σ' αυτήν την κατηγορία, αλλά προηγείται απ' όλους τους άλλους ιεραρχικά. Του ονήκει με το παραπάνω αυτή η αχρείαστη τιμή.

ο ο

ΦΛΟΓΑΤΗ ΔΑΔΑ

Ξεθωριασμένα χρώματα του δειλινού σαν των φτωχών παιδιών λεπτή χλωμάδα τώρα σας ξαναβλέπω σας ξανάδα στο σβήσιμο μιάς αϊγλής και κάποιου ουρανού.

Τότε το λιγοψύχισμα, γεμάτο νου και σκέψη κι ατολμία—φρονιμάδα—μα τώρα σήκωσα φλογάτη δάδα και προχωρώ στην άκρια του γκρεμνού.

Και χαιρετώ τα χρώματα του δειλινού έρχεται η νύχτα' κι εκατόμβες πάλι θα φράξουν τον γκρεμό-στέριο γιο-φύρι.

Κι όσα περάσουν μ'εσ' στις φλόγες (τ' ορβρινού) μακριά θα βρούν ζωή στην άγρια (πάλι) και στις χαράς το ξέχειλο κροντήρι (Μάης 1936) ΣΙΜΟΣ ΣΠΑΘΑΡΗΣ

"ΕΝ ΜΕΣΗ ΟΔΩ"

Του ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΓΡΗΓΟΡΗ

Η δοκιμασία εκείνη μου ήρθε απο μιά διαδοχή ειρμών χωρίς καμιά λογική και χωρίς καμιά αιτιολογία. Ήταν ένα βάπτισμα πλημμυρισμένο στο δάκρυ και στην απόγνωση, κρυφό και απομονωμένο.

Κι όμως η μέρα ήταν ίδια, κοινή, τραβηγμένη απο την κρικωτή αλυσίδα της αιωνιότητας, αμαρκαρίστη κι αναποδογυρισμένη, σαν τραπουλόχαρτο μέσα στη σίβα-του.

Μιά μέρα του Ιουνίου και μιά ώρα καθαυτό μεσημεριάτικη ήτανε. Τίποτ' άλλο.

Κι ήμουνα μόνος εγώ, ανικανοποίητος, ελεύθερος και γι' αυτό δυστυχής.

Μόνος μέσα στην απερίγραπτη εκείνη ροή του δρόμου, μέσα στο πήγαιν' έλα του δρόμου που αλυχτούσε.

Ήταν ώρα που σκολούσαν οι δουλειές, οι φάμπρικες άνοιγαν τους κρουνοίς των μελισσών και τόνα κύμα τιναζότανε πάνω σ' άλλο—οι άνθρωποι ριχνόντανε στον άγνωστο προορισμό-τους υφάινανε την κίνηση, την έγνια και το γέλιο ως απάνω. Κι έβλεπα μέσα στον καθρέφτη-μου εγώ, ετούτα ψυχρός και υπάκουος σαν σταματημένο κρύσταλλο—άφινα τις μορφές του κόσμου τούτου, να γλυστρούν μέσα απο τα δάχτυλά-μου. Κι άφινα μέσα στην ασταμάτητη φορά να περνούν αντίκρυ-μου των κοριτσιών τα σώματα, θηκαρωμένα μέσα στις γαλάζιες-τους μπλούζες—οι ανθισμένοι κορτσιάτικοι λαιμοί στον κάλυκά-τους, οι στρογγυλοί, και τα μαλλιά τα τιναγμένα προς τα πίσω σαν φτερούγες...

Και τότε, απότομα, όπως πάρθηκαν μπρος και πίσω-μου οι διαστάσεις του χρόνου, είδα αυτόν που θάμαι γώ να βαδίζει δίπλα-μου, να τραβάει προς δυσμάς. Δίπλα-μου στο στο πεζοδρόμιο να τραβάει προς δυσμάς αδιαμαρτύρητος...

Να προσφέρω τον καθρέφτη-μου στην ίδια-μου την αθλιότητα τόλμησα ο μάταιος και ταυτίστηκα με κείνον που θάμαι γώ...

Είδα πως δεν είχα άλλη ζωή απο κείνην που έλκεται προς δυσμάς και έκλαψα πικρά παρατώντας τον κόσμο.

Όμως η συνείδησή-μου είχε καρφώσει τα δόντια-της πίσω προς τις φεύγουσες ανατολές κι ας μετατοπιζόταν η ύπαρξή-μου όλο μπρος σπρωγμένη απο τους μοχλούς των μηχανικών ποδιών-μου.

Δέν μπορούσαν οι αισθήσεις μου να ψαύσουν το γέρο συνοδοιπόρο-μου χωρίς ταύτιση—τέτοια προσπάθεια αποκλειόταν, γιατί ήτανε τυφλωμένες απο την αστραπικήν αλήθεια. Φλωμωμένες ήτανε απο στάχτη και μολυβένια καταχνιά...

Μερμηρία μ' έπιασε κι η δυστυχία εκπορούσε τις τελευταίες επάλξεις της βούλησής-μου... Να κρᾶξω βοήθεια ήθελα μέσα σ' εκείνην την ερήμωση. Για λογαριασμό εκείνου να διαμαρτυρηθώ: «Δόστε-μου, δόστε-μου πίσω εκείνο που ήμουνα» να φωνάξω.

Μα δέν μπορούσα κι ήμουνα μόνος, ανικανοποίητος και δυστυχής.

Όπως το πετρόμυζο στα βάθη του ωκεανού, κρατούσα το βράχο-μου να μη χαθώ, ενώ απο πάνω-μου της πολιτείας ο σάλαγος άφριζε και μάνιζε η ζωή.

Δέν υπάρχει πια ελπίδα και έλεος. Εδώ τελειώναν όλα. Στη μαύρη δύση θα χάνευσ η ύπαρξή-μου.

Σέρνοντας το ατέλειωτο σαθρό χτές μετρούσα το ανεπίστροφο σήμερα στα εφτά βήματα του συνοδοιπόρου-μου, τα τρεκλίζοντα προς το τέρμα...

Ανατρίχιασμα φριχτό πέρασε στην καρδιά-μου και μου φάνηκε πως ένας αυριανός αέρας φυσούσε στα έρημα κενοτάφια...

Άγγιζα την έσχατη στιγμή. Μα το ρόδο της ακρότατης ελπίδας φλόγισε ξαφνικά σύρριζα το νού-μου.

Και τότε ακριβώς, χωρίς να θέλω ανάσανα βαθιά. Ανάσανα και ταλαντεύτηκα, σάμπως ένας κολυμβητής απο βαθιά νάρθε απάνω-μου—έγινε ένα μαζί-μου κι ανάσανε με τα δικά-γου τα ρουθούνια.

Τινάχτηκα τότε έξαλλος απο λυτρωτική φρενίτιδα και σχεδόν ένιωσα τόνους σωματικούς.

Χαρά του ξαναγεννημού και τρέλλα, αγκάλιασα τη ματαιαδοξία-σου και κρατήθηκα ανέερος στη νέαν ορμή—πισωδρόμια ανέερος στα γλυστερά χείλη της αβύσσου. Γιατι σύγκαιρα είδα καθαρά γύρω-μου να πέφτουν αποπά-

Z Ω Η

Μιάν υποψίαν άνοιξης ανθίζει στην καρδιά-σου καθώς την έφθειραν βροχές, λιοπύρια, παγετώνες. Για δές πούθε ξεκίνησαν οι στρατιές τ' Απρίλη κι αστράψαν οι πρωτομαγιές.

Φεγγοβολούν ανάρθιμες φλογάτες ανεμώνες, φανταχτερά τριανταφυλλα, πολύχρωμα λουλούδια. Πριν μαραθούν αγκάλιασε και κλείσε στη ματιά-σου το σπιθοβόλημα αυτό, το θείο ηλεκτρισμό.

Πώς να μην πείς χαιρετισμό:

Χαίρε, ζωή αιώνια!

Χαίρε, ζωή ακούραστη, των πάντων καταλύτρα.

Μήτε με λύτρα να σταθείς,

θα ζεις μόνη γεννήτρά.

ΤΙΛΛΑ ΜΠΑΛΗ

ο ο ο

ΠΡΟΕΛΑΣΗ

ΕΡΧΟΜΑΣΤΕ.

Μέσα στη νύχτα, τα σταθερά-μου βήματα σαν εμβατήρια ηχούν.

ΕΡΧΟΜΑΣΤΕ

γεμίζοντας

με δύναμη τους δρόμους,

με θούρια τον αέρα,

με φτερά τη ζωή.

Η μέρα που θαρθεί είναι μέρα-μας!

Μες στο σκοτάδι εμείς την είχαμε αγκαλιάσει,

μέσα στη νύχτα την είχαμε δει

να φωσφορίζει και να φτάνει.

Τώρα η καρδιά-μας τηνε τραγουδεί.

Ψηλά μαζί-της φεύγουμε απ' τα δάση

των σκιών, ανοίγουμε τα μάτια

στο φώς-της που δέν τα θαμπώνει

γιατί σ' αυτά βασιλεύε κρυφός

ο ήλιος-της κι ας πέρασαν

χαιτάδες σκοτεινοί και μαύροι χρόνοι.

Γαλάζια τώρα ας απλωθεί

Κι ως μές στη νυχτωμένη-μας καρδιά

γαλάζια να διαβεί και να περάσει.

Κι αυτή την ώρα που περνά,

κάθε έχτρα που μας κυβερνά

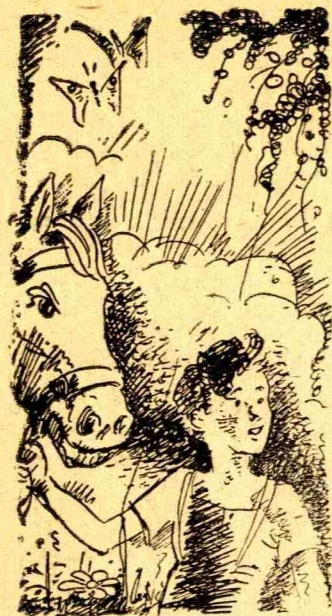
και κάθε μίσος να κοπάσει.

ΝΙΚΟΣ ΣΦΥΡΟΕΡΑΣ

νω-μου οι σκουριές σαν απο σίδερο παλιό κι άκουσα τις κλαγγές των σφυροκοπημάτων που με τράνταζαν.

Κι άπλωσά πέρα τα χέρια απλός σα ζώο και σκίρτησαν τα πόδια-μου πάλι λαστιχένια. Και ρίχτηκα ξεφρενιασμένος μέσα στο κύμα της ζωτικής φοράς—ω Θεέ-μου!—μέσα στον εαυτό-μου και μέσα στο σήμερα.

Σπρώχνοντας και γκρεμίζοντας τους ανθρώπους ρίχτηκα μέσα στην κοίτη του δρόμου, κρατώντας μέσα στις μανταλωμένες φούχτες μου ετούτο το εύρημα, που μήτε σής, μήτε βρώσις αφανίζει...

ΩΡΑΙΑ ήταν η ζωή μέσα στο χτήμα. Ο ήλιος τα χρύσιζε όλα στο ζεστό καταμεσημέρο. Οι βιολέττες έφεγγανσκόριπες ανάμεσα στα λουλούδια και τ' αγριολούλουδα. Γύρω γύρω στις άκριες του απέραντου περιβολιού οι παπαρούνες απλώνονταν κι ανακατεύονταν με τις κίτρινες μαργαρίτες.

Ο Σταύρος ξάπλωνε κάτω από τα παχίσια δέντρα τις ώρες που σταματούσαν οι δουλειές και χαίδευε με τη ματιά όλην αυτή την πλούσια βλάστηση και το βράδι έσερνε το κουρασμένο ζώο στη βρύση για να το ποτίσει στεκόταν κι έβλεπε το μικρό ρυάκι που εφευγε και χανόταν πέρα μακριά στους αγρούς. Και το χειμώνα, όταν δερνόταν ο βοριάς, καθόταν δίπλα στο τζάκι κι αφουγκραζόταν το τσιτσιρίσμα των ξύλων κι ένιωθε τη γλυκιά ζεστασιά να γλύφει το πρόσωπό-του. Ωραία ήταν η ζωή μέσα στο χτήμα. Όταν είναι δικό-σου το χτήμα.

— Μικρή είναι η γής για όλους τους ανθρώπους, έλεγε τ' αφεντικό. Τ' ακούς, χήρα;

— Μικρή την κάνουν οι άνθρωποι, κυρ Μανώλη.

ο ο ο

ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ περνούσαν σαν τα ταξιδιάρικα πουλιά. Η μητέρα είχε πεθάνει. Τ' αφεντικό γέρασε πολύ. Ο Σταύρος είχε μεγαλώσει. Ήταν ο έμπιστος στο χτήμα. Δέ σκεφτόταν πιά να μάθει γράμματα. Είχε γίνει ένα με τους άλλους εργάτες που είχαν τα χοντρά ροζιασμένα χέρια και τα βρώμικα παλιά ρούχα. Ήρτε ο καιρός που τον πήρανε στρατιώτη. Ένα τραίνο τον έφερε πέρα μακριά στην άκρη της πατρίδας και τον παράτησε. Γύρω ήτανε δάση. Απέραντη έχταση ακαλλιέργηκη φύλαγε χέρια για να δουλεφτεί. Είδε απέραντο η οντό δάσος φουντουκίες και πελώριες καρδιές παρατχμένες να δίνουν τροφή του τυφλοπόντικα. Οι αγριάδα ρίχναν στη γής τ' αχλάδια και σαπίζαν.

— Μα γιατί γίνεται αυτό, σκέφτηκε ο Σταύρος κοιτάζοντας τα έρημα δέντρα. Εμείς κοντεύαμε να πεθανούμε με τη μάνα-μου από την πείνα στην πολιτεία. Και πόσοι άλλοι πάλευουν ανάμεσα ζωής και θανάτου να σωθούν από το μαρτύριο-της. Γιατί δεν έρχονται οι πεινασμένοι να σπείρουν και να θερίσουν σ' αυτή τη χέρσα γής;

Χανόταν ώρες μέσα στο δάσος ή περιπλανόταν στην ακαλλιέργητη έχταση και θαύμαζε.

Μιά μέρα, κάποιος αξιωματικός τους έκαμε θεωρία.

— Στον τόπο-μας υπάρχουν άνθρωποι πεινασμένοι. Ο τόπος-μας είναι μικρός για να μας θρέψει. Κι όμως όλοι θέλουν να μας τον πάρουν, χωρίς να κοιτάνε πως πίσω από κείνο το βουνό υπάρχει απέραντη κοιλάδα που δεν ανήκει σε μας, μα που θάδινε στο λαό-μας τα μέσα να ζήσει. Κι αυτοί οι άνθρωποι δεν κοιτάνε τις κοιλάδες-τους παρά κοιτάνε πίσω από το βουνό τον τόπο-μας, αυτόν εδώ τον ξερότοπο.

— Κυρ λοχαγέ, λέει ο Σταύρος δειλά. Στην πολιτεία πολλοί άνθρωποι πεινάνε. Όταν ερχόμαστε με το τραίνο είδα γής χέρσα. Γιατί δεν φέρνουνε τους πεινασμένους της πολιτείας;

— Για να ζήσει η Ελλάδα πρέπει να πετάξουμε πάνω από το βουνό που είναι ο κάμπος. Αυτός εδώ είναι ξερότοπος.

Ο Σταύρος ήθελε να πεί κάτι ακόμη. Ήθελε να πεί πως είναι περίφημο το χώμα, πως τ' αχλάδια σαπίζουν στη γής και πως τα φουντουκία και τα καρδιάτα τα τρώνε οι τυφλοπόντικοι κι ακόμη πως τα καλαμπόκια ξεραίνονται πάνω στις καλαμποκίες και κανείς δεν

ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΧΤΗΜΑ

Διήγημα του Γ. Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗ

— Συνέχεια από το προηγούμενο και τέλος —

φροντίζει να τα μαζέψει και να τα στείλει στις πολιτείες, αφού τα ζώα όλα τα φυλάμε άνεργα στις ρεματιές χωρίς λόγο. Όμως δεν τόλμησε. Ο αξιωματικός είχε θυμώσει πολύ. Που θα πεί είχε δίκιο.

— Μάλιστα, κυρ λοχαγέ, είπε σιγά.

— Άλλες φορές, όταν καθόταν μόνος, άπλωνε τη ματιά-του πάνω στο βουνό που έκρυβε τον «κάμπο» και αναρωτιόταν.

— Να υπάρχουν τάχα δυστυχισμένοι πίσω από το βουνό; Πόσο θέλω να πάω πίσω από το βουνό.

ο ο ο

ΤΟ ΑΠΕΡΑΝΤΟ δάσος με τα σπυροφόρα δέντρα κοιμόταν ήσυχά. Είχε μπει ο χειμώνας σ' εκείνα τα μέρη. Το βουνό άρχισε ν' ασπρίζει στη φαλακρή-του κορυφή. Έπεσε χιόνι. Πέρα τον κάμπο τον έδερναν οι βροχές. Πίσω το βουνό άρχισε να ζωντανεύει. Λίγες μέρες πριν όλα κοιμόταν. Ο Σταύρος έβλεπε όλην αυτήν την κίνηση παραξενεμένος.

— Τι γίνεται, συλλογίζεται.

— Πόλεμος, του είπε ένας φαντάρος, Πόλεμος το άκουσα το πρωί.

— Πόλεμος; έκανε ο Σταύρος.

Σκέφτηκε τον πατέρα-του, το κομμένο-του πόδι, τη μάνα-του. Το σπίτι-τους το είχε διαλύσει ο πόλεμος. Ο Σταύρος έβλεπε την καταστροφή που ερχόταν ερχόταν. Το μίσος-του, που κοιμόταν χρόνια, ξύπνησε.

— Α, ο μακαρίτης ο πατέρας-μου, όλα τα χρόνια υπόφερε από τις κακουχίες του πολέμου, μουρμούρισε κι ανατρίχιασε.

— Όχι δεν τον ήθελε αυτόν τον πόλεμο ο Σταύρος.

Για μιά στιγμή είδε τους οχτρούς να κατηφορίζουν το βουνό και να πατούν το απαλό χώμα της δικής-μας γής και θυμωσε πολύ. Σά να ξύπνησε κάτι μέσα στην ψυχή-του. Σ' εκείνη την αντάρα είδε τη δυστυχία και την καταστροφή να κατηφορίζει σαν πελώριος βράχος και να προσπαθεί να τους συντρίψει. Μα δέ βάσταξε πολύ. Ήταν ένα κακό όνειρο. Σε λίγες μέρες οι φαντάροι χύθηκαν σαν πύρινος χείμαρρος, πέρασαν τ' αγριο βουνό κι ύστερα άλλο, άλλο και ολόένα βύθιζαν στην καρδιά της ξένης χώρας. Παράξενο πράγμα. Ο Σταύρος πουθενά δεν βρήκε τον «απέραντο κάμπο». Ανθρώπους συνάντησε μονάχα κουρελιασμένους, ξυπόλυτους και πεινασμένους που περίμεναν ώρες γύρω από το καζάνι των φαντάρων για να μαζέψουν τ' αποφάγια. Τριγύρισε τους μικρούς ξερικούς αγρούς, που κουρελιασμένοι αγρότες προσπαθούσαν με μικρά, καχεχτικά ζώα να βγάλουν λιγοστό καλαμπόκι και να ζήσουν κι έκλαψε η καρδιά του. Ποτέ, σ' όλη-του τη ζωή δεν είχε μυρίσει τόσο το χνώτο του πεινασμένου και δεν είχε ανταμώσει παρόμοια κακομοιριά, ούτε τα χρόνια που η μάνα του πουλούσε το νοικοκυριό-της για ν' αγοράσουν λίγο ψωμί.

— Τι πράγμα είναι τούτο, μουρμούρισε βλέποντας τα μισόγυμνα και ξυπόλυτα παιδιά που τριγυρνούσαν πάνω στα παγωμένα χώματα και στα χιόνια. Έτσι, λοιπόν. Εμείς βλέπαμε πίσω από το βουνό τον ανύπαρχο κάμπο κι αυτοί βλέπανε τη γής-μας. Γι' αυτό έγινε ο πόλεμος. Θέ-μου, γιατί δέ φωνάζουν στους ανθρώπους να ζήσουν με ότι έχουν, παρα τους λένε να αρπάξουν τα καλά των γειτόνων τους;

Ο Σταύρος πολέμησε σκληρά. Ακούθησε το στρατό που χυνόταν στα βουνά, στα χωριά, στις μικρές πολιτείες, περνούσε ποτάμια και κοιμόταν στις γλιστερές και χιονισμένες πλαγιές. Κρύωσε και πείνασε. Το παλιό-του μίσος για τον πόλεμο το θυμήθηκε πάλι.

Για μιά στιγμή η νικηφόρα πορεία σταμάτησε. Ούτε μπρός ούτε πίσω. Γαντζώθηκαν σ' ένα βουνό και μέιναν εκεί. Το χιόνι τα σκέπαζε όλα. Κάτω από το βουνό σερνόταν το χρυσό ποτάμι και έγλυφε τους δαντελωτούς πρόποδες, και γλιστρούσε μέσα στη λευκή πολιτεία που ήταν μπροστά του. Πέρα, πολύ μακριά, μιά γαλαζία λουρίδα. Ήταν η θάλασσα. Από την άλλη

μεριά του χιονισμένου βουνού η αξίνα του οχτρού ακουγόταν ασταμάτητη μερόνυχτα που τρυπούσε τη γής σαν ποντικός. Τα πόδια του Σταύρου είχανε πριστεί από τη μόνιμη υγρασία μέσα στο αντίσκηνο και στη σκοπιά.

— Τι γίνεται; σκέφτηκε. Γιατί δεν τους πετούμε στη θάλασσα και να γυρίσουμε πίσω;

ο ο ο

Ένα βράδυ τραυματίστηκε και τον έφεραν πίσω στην Αθήνα. Πήγε στο χτήμα. Σε λίγες μέρες Γερμανοί στρατιώτες με τις λασπωμένες μπότες ξεχύθηκαν σαν τη μαύρη ακρίδα. Ο Σταύρος κοιτούσε το βλοσυρό σκοπό που έκοβε βόλτες στο πλακόστρωτο και ηδιάζε. Προτιμούσε χίλιες φορές να σκοτωνόταν και να θαβόταν κάτω από το χιόνι όταν το βόλι του τρύπησε το κορμί και σερνόταν σαν το σκουλήκι όσο να τον βρουν και να τον πάρουν και το αίμα-του άφινε την κόκκινη κορδέλλα στο λευκό σεντόνι που ήταν απλωμένο παντού, σε κείνο τον τρελλό χορό της ζωής και του θανάτου παρά που είδε την καταστροφή και την υποδούλωση.

Παρακολουθούσε κάθε πρωί το γερμανικό καμινό που ερχόταν στο χτήμα και μαζευε τα λάχανα, τις ακινάρες, τα κουκιά τις πατάτες, τα κυδώνια, τα μήλα, τις ντομάτες, τα πορτοκάλια και πετούσαν τα χιλιάρικα στα χέρια του αφεντικού και ανατρίχιαζε. Έβλεπε το σπίτι τ' αφεντικού να γεμίζει έπιπλα και χρυσάφια και ταραζόνταν σαν τα τον τριγύριζαν φίδια. Σταματούσε και κοιτούσε τους πεινασμένους εργάτες, που δεν μπορούσαν να χορτάσουν το ψωμί κι έχωναν στα κλεφτά στο στόμα-τους καμιά ντομάτα ή κανένα μήλο για να κόψουν την πείνα-τους και μισούσε και τον κλέφτη τον καταχτητή και τα πλούτη του ιδιοκτήτη.

Αυτός, βέβαια, ήταν άλλο. Ήταν έμπιστος και μπορούσε να φάει. Ήταν η ψυχή μέσα στο χτήμα. Μα πώς μπορούσε να ηυχάσει; Πως μπορούσε να βλέπει όλη εκείνη τη δυστυχία κι αυτός να είναι ευχαριστημένος; Όσες φορές κατέβαινε στην πολιτεία έβρισκε στους δρόμους γυμνούς και ξυπόλυτους ανθρώπους που έψαχναν στα σκουπίδια να βρουν κάτι και να φάνε. Και άλλους ξαπλωμένους στο βρώμικο πεζοδρόμιο και πεθαμένους. Για μιά στιγμή θεώρησε τον εαυτό-του υπεύθυνο γι' αυτούς τους θανάτους και την πείνα αφού δεν έβαζε το χέρι-του να σταματήσει τον καταχτητή που άρπαζε τους καρπούς, που θα τους κατέβαζε στην αγορά, όπως τον καλό καιρό, να τους φάνε οι Έλληνες. Έτσι έπρεπε να κάνουν όσοι είχαν και πουλούσαν στους Γερμανούς.

Πήγε κοντά σ' αφεντικό και το ρώτησε μ' απελπισία.

— Τι θα γίνει, αφεντικό; Ο κόσμος πεθαίνει στην πολιτεία. Πάμε χαμένοι.

Ο άλλος στάθηκε για μιά στιγμή ξαφνιασμένος. Ύστερα σα να συνήλθε είπε απότομα.

— Τι θέλεις να γίνει;

— Ο κόσμος πεθαίνει. Η αγορά είναι ολότελα άδεια.

— Τι μας νιάζει; Εμάς δέ μας πειράζει κανείς. Άλλες φορές γυρνούσαμε ώρες για να δώσουμε λίγες οκάδες ντομάτα και καιγόταν η καρδιά-μου να βλέπω τα φρούτα-μου να σαπίζουν. Τώρα, τέτιο σαράκι δε με τρώει. Μην είσαι βλάκας, Σταύρο. Θέλεις λεφτά; Πάρε λεφτά και κοίταξε τη δουλειά-σου.

— Μα εμείς είμαστε σκλάβοι.

— Και τί θέλεις να κάμουμε; Εδώ διαλύθηκε ολόκληρο το κράτος.

— Να μην ξαναδώσουμε τίποτα στους Γερμανούς. Να τα πουλήσουμε στον κόσμο. Σ' αυτούς που κάθονται έξω από την πόρτα μέσα στο κρύο και τουρτουρίζουν.

Γέλασε τ' αφεντικό.

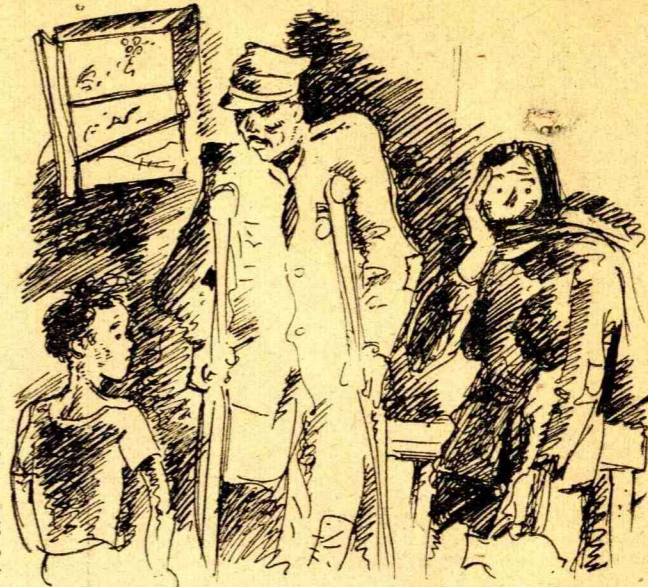
— Αυτό πάει να πεί να διώξω την τύχη-μου κι ύστερα να τρέχω να τη γυρεύω. Βλάκας είσαι, Σταύρο, σου το ξαναλέω. Πριν πας φαντάρος είσουν καλό παιδί.

— Μα κι εδώ το εργατικό πεινάει. Με τα λεφτά που τους δίνεις δεν παίρνουν τίποτα.

— Και το συσσίτιο;

— Ποιό συσσίτιο; Ένα πιάτο μαυρομύτικα το μεσημέρι;

— Δεν ξέρω. Τους δίνω ό,τι λέει ο νόμος.

— Ο νόμος; Ποιός νόμος; Εμείς δεν είμαστε Γερμανοί. Εδώ διευθύνουν οι Γερμανοί.

— Δε θέλω άλλα λόγια. Εγώ πουλάω σ' όποιον μου δώσει λεφτά. Τι Γερμανοί τί Έλληνες. Πονάω σα βλέπω τους πεθαμένους και τους πεινασμένους αλλά τί θέλεις να κάνω; Να μοιρασώ το βίδος-μου και να πάω ύστερα κι εγώ στην ουρά για μιά οκά βρωμόχορτα; Ε, όχι δεν το κάμω αυτό. Εσένα αν δέ σ' αρήσει φρόντισε να βρεις άλλο δουλειά. Εγώ δέ σε διώχνω γιατί σε θεωρώ άνθρωπο δικό μου.

Τ' αφεντικό έφυγε θυμωμένο. Τράβηξε προς την πόρτα που περίμενε το πλήθος για ν' αγοράσει χόρτα και φώναξε.

— Φύγετε. Δεν έχω τίποτα πιά. Θαρθούνε οι Γερμανοί να σας σκοτώσουν.

Ο Σταύρος κοίταξε τους πεινασμένους ανθρώπους που περίμεναν από τα μεσάνυχτα με άδεια σακκούλια και παρακαλούσαν να τους πουλήσουν κάτι και συλλογίστηκε άλλους που κάθονταν στα κρύα σπίατα περιμένοντας. Η καρδιά-του σφίχτηκε. Έτρεξε πίσω από το αφεντικό. Κοίταξε το βλοσυρό-του βλέμμα και πάγωσε. Για μιά στιγμή έχασε το θάρρος-του.

— Ίσως νάχει δίκιο, μουρμούρισε κι έκανε να ξεμακρύνει.

Μα όταν γύρισε να χαθεί μέσα στο απέραντο χτήμα είδε τα φορτωμένα κλαδιά της κυδωνιάς που γέρναν από το βάρος και τα φορτωμένα χαμηλά δέντρα που περίμεναν τον ερχομό του γερμανικού καμιονιού, δέ βάσταξε πιά. Έτρεξε και άνοιξε την πόρτα.

— Μπατε, φώναξε! Μπατε και πάρτε ό,τι θέλετε.

Ο κόσμος ξεχύθηκε σα σκόρπιο ποτάμι.

— Δικά-σας είναι όλα. Κόψτε και φάτε. Δεν ξαναφέρνουν τίποτα οι Γερμανοί. Μόνο μη σπάτε τα κλαδιά και μην πατάτε τις ρίζες για να ξαναδώσουν!

Το κύμα των πεινασμένων ανθρώπων όρμησε μέσα στα σπαρτά κι ανέβηκε πάνω στα δέντρα. Έκοβε γιόμιζε τ' άδεια σακκούλια και μπουκωνε τ' αχόρταγο στόμα. Μέσα σε λίγη ώρα τ' απέραντο χτήμα είχε ισοπεδοθεί σα να είχε ξεχειλήσει πλατύ ποτάμι και τα σκέπασε όλα.

Τ' αφεντικό κοίταξε για μιά στιγμή όλην αυτήν την καταστροφή κι ένας κόμπος στάθηκε στο λαιμό-του να τον πνίξει. Άρπαξε το τουφέκι που είχε φυλαγμένο και σημάδεψε. Δεν τόλμησε να χτυπήσει.

Έτρεξε στην πόρτα να φωνάξει την αστυνομία. Δεν μπόρεσε. Κάτι σφιγγότον και του έκαιγε το λαιμό. Σύρθηκε προς το σπίτι. Όλα του φαίνονταν σκοτεινά, σα να ήταν ένα κακό όνειρο και προσπαθούσε να το διώξει.

— Νερό, μούγκρισε και σωριάστηκε χάμω.

Από μακριά ακούστηκε η βουή του γερμανικού καμιονιού που έρχόταν.

ΓΑΛΑΞΕΙΔΙΩΤΙΚΟ

Ποίημα του ΧΡ. Ν. ΚΟΥΛΟΥΡΗ

Σκούνα γαλαξειδιώτισα
το παραμύθι της καρδιάς μου σκίζει περήφανα τη θα-
φάδι νυφιάτικο στα δυό και το μετράει [λασσα
μ' αφρό και μέθη.

Φύσα μωρέ τρελομαγίστρο
τούτος ο ακρόγιαλος δε μας χώρεσε στην καλοσύνη του
ανεμοβρόχια στεφανώθηκε ο βράχος και μαυρομοντήλια
σταζ' ο πέφκος ρετσίνοι τον καημό στο κύμα που καλπάζει

Βόθηα γαρμπή στη χώρα με τον ταρσανά πούχει
τους μύλους ξέμπλεχτους αφίλητες τις τσούπρες
πουρνό τ'αραξοβόλημα να χαιρετάμε
κι ανίσως κουρσάρικο το θρύλο ματωμένο στο πεζούλι
να μας περιμένει, βόθηα γαρμπή, βόθηα γαρμπή...

II

Τ' ακούς μπρέ γέρο Παρνασέ
τρεις αχτίδες φεγγαριού μας κάρφωσες στις πλάτες
και μας ξαπόστειλες
αχ ρουμελιώτες άπραγους στο υγρό ρουμάνι
γαλάζια μας την πουκαμίσια φουσκωτή θυσία και πίστη
και στο κεφαλοπάνι μας δεμένη τη φροντίδα.

Δέσε-τα καπετάνιο μου γερά
διπλή σειρά τα φλάμπουρα ψηλά του καταρτιού
κ' έχουμε δυναμίτη ένα τραγούδι στα χείλια που μας καιεί
λευτέρωσε τ' αστροπελέκια μαχες να γράψουν στο νερό
μάβρο οι μπαταριές να βάψουν το σκαρί μας.

Στ' αντενοκάταρτο μωρέ μας πρόλαβεν ο ήλιος
στο πόρτο του Γαλαξειδιού
πως διπλωρώσαμε δραγάτη ξύπνιο τον Αλαμανό
ψιλοκουβέντα μαρινιέρη πέτα την άγκουρα βαθιά
κέρνα γαλέτα και κρασί έγια μόλα—έγια λέσα
έγια μόλα-έγια λέσα μπρος θαλασομάχοι έμεις της
(λευτεριάς!...

III

Εσένα κουρσάρο από τον Έπαχτο
στό έμπα του λιμανιού ποιός σ' εμελέτησε φοβέρα α-
(γαρηνή
μπρίκι της ομίχλης με τα μισοφέγγαρα σινιάλα
ψηλά απ το λόφο τ' Άη Νικόλα λιβανωτός ίσκιος
γράφει ακόμα το ξόρκι σου.

Εσένα σκυλί ανσθρεφτό ποιό μπουγάζι μπαρμπερίνικο
ποιός έρωτας σε πέταξε στη γαλαξειδιώτικη ποδιά
τον κόρφο σου να ξεφειρίσουν με δυόσμο να σε πλύνουν
δέκα ώρες σε κουμαντάρησε τασπρισμένο χαγιάτι
μ' ένα μάτι αλοίθωρο να κοροϊδέψεις τον άγιο στο γά-
(μο σου.

Πες μου κουρσάρο αν δίπλωσες ποτε
στο σελάχι σου το ρωμέ'ικο γινάτι μας
πόσους αιώνες στα πέντε μου δάχτυλα να μετρήσωζωή
σε ποιό κλωνάρι ουρανού σκέλεθρο κρέμεται η ψυχή σου
με μια αστραπή να πορέσω την αλαζονεία σου να κάψω.

IV

Α πολιτεία γαλαξειδιώτισα γειά και χαρά σου
έτσι που λάμνεις την απόσταση κοιμισμένη στο μπρά-
(τσο μας
που σου φιλούμε πικρά-πικρά τα κλειστά ματόκλαδα
και σου χα'ιδεύουμε τα πεφκομαλιά τ' Αγίου λόφου σου
σκίσε το μπούστο σου και βύζαξέ μας γάλα τη λευτεριά.

Ωχου καημένο μου ναυτόπουλο
ποιά πηγή σου στάλαξε θυμάρι κι αλάτι στην καρδιά
χτεσινό μου βλαχόπουλο που φωνάζεις βραχνά
στις μαιανδρικές σπηλιές με τα πνιγμένα φαντάσματα
τρίτωνες και δελφίνια
θα σου σκαλίσω με τη μαρούτη στα στήθια αβάσκανο
γιοντράνι γαλάζιο τοΓαλαξία στο λαιμό σου θακρέμάσω

Πόσον καιρό το τοίμαζε ο ήλιος το πανηγύρι του
ν' ανθίσει ο πλάτανος μαλαγαρδιές κ' ηθάλασα φουστίνες
χιονισμένες να λούζονται οι κορφές στη μπουντασα
κ' ένα παλιό μεράκι από φλογέρα μπιστικού
ρυθμό να δίνει στα κουπιά να λάμνουν και να φεύγουν.

Α πολιτεία γαλαξειδιώτισα γειά και χαρά σου
σκούνα πατριώτισα
το παραμύθι της καρδιάς σκίζει περήφανα τη θάλασα
Ρούμελη και Μωριάς
μαντάτο στείλανε μενα μικρό-μικρό γλαρόπουλο.

— Ώρα καλή στην πλήρη σου κυρά μας κι αδερφή μας!

ΠΕΝΤΕ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ

ΕΡΝΕΣΤ ΕΜΙΝΓΚΟΥΑΙΗ. Γεννή-
θηκε το 1898 στο Όουκ-Πάρκ, κοντά
στο Σικάγο. Ο πατέρας του, για-
τρός σε κάποιαν εξοχή, συνήθιζε
να τον παίρνει μαζί του στις περι-
οδείες του πράγμα που τον έκαμε να
γνωρίσει από νωρίς τον πόνο και
το θάνατο, στην πιο γυμνή τους ό-
ψη. Ήταν ψαράς και κυνηγός, στην
ηλικία που τ' άλλα παιδιά παίζουν
βόλους. Πυγμαχός και ποδοσφαιρι-
στής, στα χρόνια της μαθητικής ζωής.
Το σχολείο δεν το τελείωσε. Αρχί-
σε από νωρίς να ζει έντονα, δηλα-
δή να αισθάνεται, να παρατηρεί με
το δικό του τρόπο και ν' αγωνίζεται
μονάχος. Ήταν δημοσιογράφος στην
Πολιτεία του Κάνσας, όταν άρχισε
ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος. Το
1917 βρέθηκε οδηγός νοσοκομειακού
αυτοκινήτου στην Ιταλία και λίγο
αργότερα εθελοντής στον ιταλικό
στρατό. Δεν ήταν ακόμα 19 χρονών
όταν πληγώθηκε για πρώτη φορά
και στάλθηκε πίσω στην πατρίδα
του. Το 1921 ταξίδευε στην Εγγύς
Ανατολή, απεσταλμένος μιάς εφημε-
ρίδας.

Τον ξαναβρίσκουμε στο Παρίσι,
ανταποκριτή κάποιου πρακτορείου
τύπου, να συχνάζει στους κύκλους
που περιγράφει η Γερτρούδη Στέ'ιν.
Πάει για το κυνήγι της αρκούδας
στο Τυρόλο και των άγριων θηρί-
ων στην Αφρική. Μένει ένα διάστη-
μα στην Κίνα. Πολύ συχνά ταξιδεύ-
ει στην Ισπανία. Εκεί πέρασε ολό-
κληρα τα χρόνια 1937 και 1938 και
γνωρίστηκε με τη Μάρθα **Gelhorn**
δημοσιογράφο και μυθιστοριογράφο,
που έγινε η τρίτη γυναίκα του. Το
1941, φεύγει μαζί της για τη Βιρμα-
νία. Αργότερα βρίσκεται στη Λιβύη,
όπου παρακολουθεί τις συμμαχικές
επιχειρήσεις. Το Μαρτί του 1946
παντρεύεται για τέταρτη φορά με
τη νεαρή αμερικανίδα δημοσιογρά-
φο **Μαίρη Welsh**. Έχει ένα γιό,
που ήταν αλεξιπτωτιστής στον Αμε-
ρικάνικο στρατό, και μια κόρη.

ΕΡΓΑ: «Τρία διηγήματα και δέ-
κα ποιήματα» (1923), «Στον καιρό
μας» (1924), «Ανοιξιάντικο χειμάρρο»
(1926), «Ο ήλιος επίσης ανατέλλει»
(1926), «Θάνατος. τ' απόγευμα» (1932)
«Οι πράσινοι λόφοι της Αμερικής»
(1935), «Ναχεις ή να μην έχεις» (1937)

«Η πέμπτη κολόνα» (θεατρικό) και
«Το πρώτο 49» (διηγήματα (1938),
«Για ποιόν χτυπά η καμπάνα» (1940).
Τρία ή τέσσερα από τα έργα του
γυρίστηκαν στον κινηματογράφο.

ΓΟΥΙΛΙΑΜ ΦΩΛΚΝΕΡ. Γεννήθη-
κε στο Νιού-Αλμπαν του Μισισιππή,
το 1897. Ο Φώλκνερ ακλούθησε α-
νώτερες σπουδές, διαβαζε πολύ κι
έψαχνε να βρει το δρόμο του, γρά-
φοντας στίχους επηρεασμένους από
το Σουίμπορν και τον Ομάρ Κα-
γιάμ. Όταν ξέσπασε ο πρώτος πό-
λεμος, κατατάχθηκε στην Καναδική α-
εροπορία, έγινε υπολοχαγός, και
στάλθηκε στη Γαλλία, όπου πληγώ-
θηκε. Το 1919 ως το 1921 τον ξανα-
βρίσκουμε στο Πανεπιστήμιο του
Όξφορντ, πρωτεύουσα του Μισσι-
ππή. Έπειτα δουλεύει χρωματιστής
σε οικοδομές και αργότερα γραμμα-
τοκομιστής. Φεύγει για τη Νέα Ορλε-
άνη, όπου γνωρίζεται με το Σέρ-
γουντ Άντερσον.

Το 1912 δημοσιεύει το πρώτο του
ποίημα. Το 1916 ταξιδεύει στην Ευ-
ρώπη, Στο γυρισμό του στο Όξφορντ
γίνεται ξυλουργός κι ύστερα καλλι-
εργητής σε αγρόκτημα. Το 1929 παν-
τρεύεται την **Estelle Franklin** χή-
ρα με δυό παιδιά. Προτού αρχίσει
να ζει από την πένα του (η επιτυ-
χία του άρχισε το 1931 με το μυθι-
στόρημα «Ιερό») ήταν νυχτοφύλακας
σ' ένα εργοστάσιο.

Τώρα ζει τον περισσότερο καιρό
στο αγρόκτημα του, στο Όξφορντ.
Μα και στο Χόλλυγουντ μένει συ-
χνά, όπου γράφει σεναάρια. Έχει κι
ένα γιό, επίσης συγγραφέα.

ΤΖΩΝ ΣΤΑ'ΙΝΜΠΕΚ. Γεννήθηκε
το 1902 στο Σαλίνας της κομητείας
Μοντκρέυ, στην Καλιφόρνια. Ο πα-
τέρας του, ιρλανδέζικης καταγωγής,
ήταν θησαυροφύλακας της Κομητεί-
ας και η μητέρα του δασκάλα. Προ-
τού μπει στο Πανεπιστήμιο, δούλευε
παραγινός σε κάποιο αγρόκτημα.

Στο Πανεπιστήμιο του Στάνφορντ
φοίτησε από το 1919 ως το 1925, πολ-
λό ακατάστατα και με διακοπές.
Προτιμούσε να δουλεύει άλλοτε
ξυλουργός, άλλοτε χτίστης. Αργό-
τερα ήρθε στη Ν. Υόρκη, όπου δο-
κίμασε πολλά επαγγέλματα. Ξανα-
γύρισε στην Καλιφόρνια, όπου του
εμπιστεύτηκαν να φυλάει ένα σπίτι

στη Σέρρα-Νεβάντα, στις όχτες της
λίμνης Ταχόκ. Εκείνο τον καιρό
δούλεψε το τέταρτο μυθιστόρημα
του «Ενα χρυσό κύπελλο». Αργότε-
ρα παντρεύτηκε και εγκαταστάθη-
κε στο Καρμέλ, πάνω στην ακτή
του Ειρηνικού.

Έκαμε ταξίδια στο εξωτερικό
και πολλές περιοδείες στις Ενωμέ-
νες Πολιτείες. Τον καιρό του πολέ-
μου ήταν πολεμικός ανταποκριτής
στην Αφρική και την Ιταλία.

ΕΡΣΚΙΝ ΚΩΝΤΓΟΥΕΛ. Γεννήθη-
κε το 1903 στην κομητεία του Κου-
έρα στη Γεωργία. Ο πατέρας του
είχε κάποια θέση στην πρεσβυτερι-
ανή εκκλησία. Ήταν μονακριβος
γιός. Στο σχολείο φοίτησε πολύ λί-
γο και σε αραιά διαστήματα. Τον
περισσότερο καιρό του χρησίμευε
για καθηγητής η μητέρα του. Όταν
έγινε 18 χρονών γράφτηκε σ' ένα κολ-
λέγιο του **Due West** μα το άφησε
γρήγορα και μπάρκάρισε μ' ένα κα-
ράβι που μετέφερε όπλα για μιά
επανάσταση στις Δημοκρατίες της
Κεντρικής Αμερικής. Πήγε ως το
Μεξικό, μα γύρισε και φοίτησε ένα
χρόνο στο Πανεπιστήμιο της Βιργι-
νίας. Έγινε συντάκτης εφημερίδας
στην Ατλάντα, όπου έμεινε ένα
χρόνο. Έπειτα πέρασε 5 χρόνια στο
Maine και εξάσκησε διάφορα ε-
παγγέλματα. Εκεί έγραψε τα τρία
πρώτα βιβλία του. Έπειτα δούλεψε
δυό χρόνια στο Χόλλυγουντ, όπου
γνώρισε μεγάλη επιτυχία. Παντρεύ-
τηκε το 1925—χώρισε και ξαναπαν-
τρεύτηκε το 1937. Το 1941 ήταν με
τη γυναίκα του στη Ρωσία, όταν
άρχισε η γερμανική εισβολή. Έμεινε
πολλούς μήνες στη Μόσχα, πολε-
μικός ανταποκριτής.

ΤΖΩΝ ΝΤΟΣ ΠΑΣΣΟΣ. Γεννήθη-
κε στο Σικάγο το 1896. Γιός ενός
δικηγόρου και διεγγονος ενός πα-
πουστή, πορτογαλλικής καταγωγής.
Έκαμε ταξίδια στο Μεξικό και στην
Ευρώπη με τους γονείς του. Πήγε
στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρτ. Α-
πό κει βγήκε το 1916 και πήγε στην
Ισπανία για να σπουδάσει αρχιτε-
χτονική. Το 1917 βρίσκεται στο Πα-
ρίσι. Μεσολάβησε ο πόλεμος και
ξαναπήγε στην Ισπανία, Εγγύς Α-
νατολή και Μεξικό, αυτή τη φορά
σα δημοσιογράφος. Από την αρχή
του β' παγκ. πολέμου περιόδευσε στις
Η. Π. κι έγραψε τον «Απολογισμό
ενός έθνους».

John de Passos

Ernest Hemingway

John Sfeinbeck

William Faulkner

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΓΝΩΜΕΣ

ΟΙ «ΝΕΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ» με το περασμένο φύλλο συμπλήρωσαν ένα τρίμηνο. Οι σκληρές συνθήκες που επικρατούν στον τόπο μας για κάθε έντυπο (εννοούμε όχι τα «πληρωμένα και μισθοδοτούμενα») φέρνουν σε δύσκολη θέση κάθε προσπάθεια. Ωστόσο οι «Νέοι Σταθμοί» πάλαιψαν και ξεπεράσαν μέσα στο τρίμηνο όλες τις δυσκολίες. Όσοι μας βοήθησαν και στάθηκαν συμπαράστατες μας, τους χρεωστούμε πολλά. Εδώ πρέπει ιδιαίτερα να ευχαριστήσουμε τις εφημερίδες «Ρίζο της Δευτέρας», «Ελεύθερη Ελλάδα», «Εργατο-υπαλληλική» και «Φοιτητική φωνή» που στα σχόλια τους για το περιοδικό μας μίλησαν με συμπάθεια κι αγάπη.

ΜΕ ΤΟΝ ερχομό του καλοκαιριού μπαίνουμε στη νεκρή περίοδο του φιλολογικού βιβλίου και γενικά του εντύπου. Σ' όποιο βιβλιοπωλείο και να ρωτήσεις, οι υπάλληλοι κουνάν το κεφάλι τους. «Κρίση, σου λεν, ο κόσμος δεν αγοράζει...» Ποιός ν' αγοράσει αλήθεια, αφού ο καθένας κοιτάει πως να γλυτώσει το κεφάλι-του απ' αυτόν τον πόλεμο της ειρηνικής περιόδου! Η τέχνη είναι ένα πουλί που πετάει μακριά από τους βρόντους των κανονιών.

ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ την τελευταία βδομάδα τα δικαστήρια καταδίκασαν σε θάνατο τρεις συγγραφείς που είχαν συνεργαστεί με τον καταχρητή. Εδώ... Αν λέγαμε και τίποτε οι Σπυρομελάδες είναι ικανοί να μας αποκαλέσουν πρόδοτες! Εκεί καταντήσαμε.

ΤΑ ΠΕΡΙΦΗΜΑ παπούτσια της Εταιρείας Λογοτεχνών δεν πρόκειται να δοθούν. Έτσι θα επιστραφούν πίσω τα λεπτά στους δικαιούχους. Και αυτό είναι χειρότερο παρά αν τους έδιναν τα... παπούτσια στο χέρι!...

Η ΕΝΩΣΗ, που κάθε τόσο διαβάσουμε ότι θα γίνει ανάμεσα στα δυό λογοτεχνικά σωματεία καθυστερεί και πρέπει να ξεπεραστούν όλα τα εμπόδια. Είναι τoσα τα φλέγοντα ζητήματα που έχουν οι λογοτέχνες-μας, ώστε κάθε αργοπορία να είναι εγκληματική. Ας βρεθεί μια λογική βάση για να δημιουργηθεί ένα δυνατό σωματείο που να είναι συγκεντρωμένοι όλοι οι λογοτέχνες και να διεκδικούν ενωμένοι κάθε τί που αφορά τον κλάδο τους. Οι αυστηρές αξιολογήσεις για ένα λογοτεχνικό σωματείο δεν είναι προ-υπόθεση σωστή για την εγγραφή των μελών. Εκείνο το μέτρο πρέπει να εφαρμόζεται βέβαια αλλά σε άλλες περιπτώσεις.

ΤΩΡΑ που ήρθε το χαρτί και θα μοιραστεί σε λάβε λογής έντυπο, καιρός είναι να πάρουν κι οι λογοτέχνες—με τη τιμή που το πληρώνουν οι εφημερίδες και τα περιοδικά—για να μπορέσουν να τυπώσουν το βιβλίο-τους. Σ' όλα τα μέρη του κόσμου οι τέχνες και τα γράμματα έχουν προνόμια και επιχορηγήσεις. Εξαιρέση γίνεται μόνο στην Ελλάδα που θεωρείται η «πατρίδα των φώτων», αλλά κατάντησε το αντίθετο. Τα επαγγελματικά σωματεία ας κινηθούν για τη μικρή αυτή οικονομική διεκδίκηση και αν συναντήσουν άρνηση, τότε να καταγγείλουν τους υπεύθυνους.

Η ΥΛΗ που συγκεντρώνουμε κάθε δεκαπενθήμερο είναι τόσο ώστε είναι αδύνατο να χωρέσει στις οχτώ σελίδες του περιοδικού μας. Πολλοί που μας έχουν δώσει συνεργασία, ας μη βιάζονται, θα δημοσιευτεί.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Α. ΚΟΒΒΑΤΖΗ «Κάτω από το Γαλάζιο Ουρανό»

Ένας συγγραφέας με πλούσια ψυχουσύνθεση. Μια νότα μέσα στην πεζογραφία μας της τελευταίας δεκαετίας. Ο Κοββατζής είναι στυλίστας, έχει ευαισθησία και αποφεύγει τα θέματα που είναι συνηθμένα στη ζωή. Διαλέγει με μαστοριά την ατμόσφαιρα και καταφέρνει να μας συγκινηθεί να μας αιχμαλωτίσει. Και τα επτά τα διηγήματα έχουν μιὰ ομοιομορφία. Η φύση, η ηρωϊκή ζωή με θαυμαστή δύναμη και ζωντάνια πλασιώνουν τις σελίδες των πεζογραφημάτων του Κοββατζή. Η ψυχολογία του είναι πετυχημένη, οι ήρωες του είναι μπλεγμένοι μέσα σε αντιθέσεις και προσπαθούν ν' αντιμετωπίσουν τις δυσκολότερες και τραγικότερες στιγμές της ζωής τους. Μα ο πεζογράφος όλους τους αγκαλιάζει, τους θερμαίνει και τους τονώνει με την ποιητική του δύναμη και τους κάνει συμπαθητικούς.

Η αγροτική ζωή με τις μεγάλες της τραγικές στιγμές—όταν η παραγωγή καταστρέφεται—με το αγκομαχητό πού δημιουργεί η ανεμοβροχιά κι ο λίβας που παραστατικά ο Κοββατζής τα ζωντανεύει στο καλύτερο του διήγημα «Κάτω απ' το γαλάζιο ουρανό». Θα προτιμούσα να τονίζονταν μερικά σημεία περισσότερο και δυνατότερα. Μα αυτό είναι κάτι που εύκολα διορθώνεται. Εκείνο που είναι σημαντικό είναι τούτο: πως μέσα στη στρατιά των πεζογράφων που αναδείχτηκαν στα τελευταία χρόνια και διατηρούν όλες τις προ-υποθέσεις για να εξελιχθούν και να πλουτίσουν τον πεζό μας λόγο, ο Αστέρης Κοββατζής κατέχει επί-ζηλη θέση.

ο ο

ΧΡΗΣΤΟΥ ΕΥΕΛΠΙΔΗ «Αντρέ Σουαρέζ»

Μια καλοτυπωμένη και γενικά επιμελημένη έκδοση. Έκανε πολύ καλά ο Ευελπίδης που καταπιάστηκε μ' ένα γάλλο συγγραφέα και μας τον παρουσιάζει στα ελληνικά. Πολύ διαφωτιστική και με ά-

νηση γραμμένη η κριτική μελέτη του Ευελπίδη και αρκετά χρήσιμη για κείνους που αγαπούν και μελετούν τη γαλλική λογοτεχνία πάντα στην Ελλάδα είχε μεγάλες συμπάθειες και μάλιστα στον καιρό μας που είδαμε τη λατρεμένη μας χώρα να την πατάει η φασιστική μπότα. Ο Χρήστος Ευελπίδης μας έδωσε μια ευκαιρία καλή να επικοινωνήσουμε μ' ένα εκπροσωπο της γαλλικής σκέψης, μολονότι, ας σημειωθεί, η μεταφυσική και οι βερμπαλιστικές αποχρώσεις του, δεν είναι της προτιμήσεώς-μου. Ο Ευελπίδης φανερώνεται στο βιβλίο αυτό ένας πρώτης τάξεως χειριστής της Δημοτικής μας γλώσσας.

Σ. ΤΣΑΚΙΡΗΣ

ο ο

Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ σε ταχτικές ουγκεντρώσεις και ομιλίες που κάνει κάθε Δευτέρα (ώρα 6—9) στην αίθουσα Εμπορο-υπαλλήλων καταπιάνεται με διάφορα εκπαιδευτικά προβλήματα και με σκοτό να διαφωτίσει το ποικίλο άκροατήριο για την καλύτερη δυνατή λύση, που συμφέρει στον τόπο κι είναι για το καλό του κοινωνικού συνόλου.

Στις έξη Δευτεριότητες συζητήσεις έγινε εξέταση της Ανώτατης Παιδείας. Ο πρόεδρος του Ομίλου κ. Χαρ Θεοδωρίδης έκαμε εισήγηση, με ιστορική ανασκόπηση και παρακολούθηση του ζητήματος ως το σημερινό-του κατάντημα.

Μίλησαν επίσης οι πανεπιστημιακοί καθηγητές κκ. Γεωργαλάς και Ιμβριώτης καθώς και πολλοί εκπαιδευτικοί και φοιτητές, συμπληρώνοντας την εισήγηση, φανερώνοντας τα σάπια της Α. Π. και υποδειχνοντας τη θεραπεία για να εξυπηρετεί την επιστήμη και τις ανάγκες του λαού-μας.

Τελευταία μίλησε κι ο παιδαγωγός κ. Σωτηρίου. Με πιστική παράθεση επιχειρημάτων και στατιστικών απέλειξε πως και η Ανώτατη σαι όλη μας την Παιδεία είναι αντιλαϊκή, αντιοικονομική, αντιεπιστημονική και φυτόριο εγωκεντρικών παρασίτων.

Οι χαρακτηρισμοί δέν είναι βαριοί αν πάρουμε υπόψη-μας ότι η Α. Π. είναι προνόμιο των λίγων με τα εξογκωμένα διδάχτρα, βιβλία, διαβίωση επιδοζούν τη φοίτηση στα παιδιά του λαού. Κ. Μ.